

Суми 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРИ ВИВЧЕНІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ.....	5
1.1 Принципи навчання німецької мови як другої іноземної.....	5
1.2 Навчання та формування лексичних навичок.....	8
1.3 Формування граматичних навичок.....	12
РОЗДІЛ 2 ВИКОРИСТАННЯ ВПРАВ ПРИ ВИВЧЕНІ ТА ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНИХ ТА ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК.....	15
2.1 Вправи для формування лексичних навичок.....	15
2.2 Види вправ для формування граматичних навичок.....	17
ВИСНОВКИ.....	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	22
ДОДАТОК А	

ВСТУП

Соціально-економічні та культурні тенденції розвитку сучасного суспільства викликають необхідність вивчення іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування. Особливо актуально на сьогоднішній день є вивчення двох чи більше іноземних мов, адже це є важливим критерієм для шляху євроінтеграції. Відповідно до наказу МОН України із 5-го класу запроваджується обов'язкове вивчення другої іноземної мови. Нею може бути будь-яка іноземна чи мова національних меншин. Зазвичай, першою іноземною є англійська, і другою іноземною мовою, здебільшого, обирають саме німецьку.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що таке поняття як «друга іноземна мова» в школах України з'явилося нещодавно і вимагає особливого вивчення та дослідження, як саме вона має викладатися і які методи для цього потрібно використовувати.

Об'єктом дослідження є процес викладання німецької мови як другої іноземної після англійської, а **предметом** прийоми та методи викладання німецької мови.

Матеріалом дослідження слугують підручники, роботи та наукові статті відомих діячів науки, досвід викладання практикуючих вчителів.

Теоретико-методологічну основу дослідження формують праці таких вчених та педагогів як І. Л. Бім, Н. Д. Гальскова, Г. І. Вороніна, А. А. Леонтьєв, Е.А. Маслико, В. М. Філатов, Н. Н. Чічерина, С. Ф. Шатілов та ін.

Метою роботи є дослідження методи викладання німецької мови, формування лексичних та граматичних навичок.

Окреслена мета передбачає вирішення таких основних завдань:

- розглянути принципи та методи викладання німецької мови як другої іноземної;
- виявити методи формування лексичних та граматичних навичок в учнів;
- виявити види вправ для формування граматичних та лексичних навичок для вивчення німецької мови як другої іноземної.

Комплекс використаних дослідницьких **методів** охоплює основні методи. Серед основних були використані: критичний аналіз літературних джерел, наукове спостереження, дослідне навчання та вивчення та узагальнення позитивного досвіду роботи вчителів, які досягли певних результатів у навчально-виховному процесі.

Теоретична значущість роботи полягає в осмисленні принципів викладання німецької мови як другої іноземної, визначити способи та ряд прав для формування лексичних та граматичних навичок в учнів.

Практичне значення отриманих результатів визначається в можливості застосування результатів дослідження в практиці викладання іноземних мов, а саме німецької мови на базі англійської. Отримані дані можуть бути рекомендовані для використання на уроках німецької мови в загальноосвітніх школах, під час розробок шкільних та позашкільних заходів.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу; двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатка. Загальний об'єм роботи (без урахування додатку) складає 23 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРИ ВИВЧЕННІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

1.1 Принципи навчання німецької мови як другої іноземної

Друга іноземна мова в українських школах з'явилась відносно нещодавно. Введення другої іноземної мови в навчальний план загальноосвітніх шкіл в Україні стало важливим кроком до формування багатомовної особистості та інтеграції до європейської спільноти.

Урок німецької мови – це закінчена частина роботи з навчання мови, метою якої є досягнення окремих цілей загальноосвітнього, виховного і практичного характеру. Для досягнення цієї цілі необхідно зробити сплановані заздалегідь завдання та вправи, на основі пропонованих засобів та принципів навчання. Основною метою вивчення німецької мови як другої іноземної є формування в учнів здібностей та бажання брати участь в міжкультурній комунікації [3, с.193].

Зміст навчання німецької мови як другої іноземної охоплює ряд взаємопов'язаних і взаємообумовлених компонентів. Предметна сторона змісту навчання німецької мови як другої іноземної відображає типові для учнів сфери спілкування: побутову, соціально-культурну, навчальну та професійну. В рамках кожної сфери спілкування визначається ряд тем та підтем, пов'язаних з низкою повсякденного спілкування, а також тим, що мають

соціально-політичне звучання і значення для сьогодення і майбутнього, пов'язаних з історією та культурою країни досліджуваного мови. Навчальний процес передбачає не послідовне, а концентричне розгляд тем і підтем, що означає включення однієї і тієї ж теми на кожному наступному етапі навчання. При цьому передбачається їх поглиблення та проблематику [13, с.93].

При вивченні німецької мови на базі англійської необхідно опиратися на принципи, які використовуються при навчанні іноземної мови. Попри те, що ці принципи мають певні схожі риси, вони все ж таки вирізняються, якщо йде мова про другу іноземну мову, особливо, якщо брати до уваги специфічність умов під час навчання. Наприклад, вивчення двох (частіше споріднених) іноземних мов, певного досвіду вивчення іноземної мови.

Найбільш важливими принципами є наступні:

1. Комунікативна мета під час навчання будь-якої іноземної мови, зумовлює загальний методичний підхід до навчання. Учні вже володіють певним досвідом вивчення англійської мови, тож навчання німецької проходить набагато легше та більш свідомо, бо вони можуть порівнювати певні мовленнєві явища англійської та німецької мов, а також безпосередньо й організацію навчального процесу. В учнів, які одночасно вивчають німецьку та англійську, більше розвинена рефлексія (можливість оцінити себе з боку). Саме тому загальний методичний принцип варто визначити, як комунікативно-когнітивний, де когнітивний аспект підпорядкований комунікативному, і його місце може займатися там, де треба знайти певні аналогії в двох мовах, що полегшують засвоєння та запам'ятовування, або навпаки, виявити відмінності, аби уникнути впливу однієї мови на іншу [6, с.145].

2. Весь процес у навчанні варто орієнтувати на розвиток учня, його особистість, самостійність, розвиток, але беручи до уваги його потреби, інтереси та можливості. Для навчання та засвоєння німецької мови є більше

передумов, аніж під час навчання англійської мови, бо завдяки факту існування досвіду вивчення іноземної мови, є більш усвідомлений підхід до вивчення німецької мови. Це дозволяє здійснювати розмежування під час навчання, і враховуючи рівень знань школярів з першої іноземної мови, тобто, англійської: для однієї категорії учнів потрібно створювати умови для більш швидкого просування у вивченні, іншим – давати можливість для повторення і тренування [15, с.193].

Також є дуже важливим добиватися формування в учнів внутрішніх мотивів навчання, самостійності та творчої активності. Якщо вчитель погано володіє англійською або ж зовсім не володіє, то він передає ініціативу самим школярам, наприклад, у виявленні різниці між певними рисами англійської та німецької мови, імітуючи таким чином взаємонавчання за принципом «Я навчаю вас німецькій, а ви мене англійській мові». Таким чином створюється гра, яка стимулює активність учнів.

3. Увесь навчальний процес має бути із соціокультурним напрямком, аналогічним до того, який використовувався при навчанні англійської мови.

4. Як при навчанні англійської мови, важливо посилювати діяльнісний характер навчання. Робота з опанування мовленнєвими засобами має переходити в оволодіння мовленнєвими діями, які направлені на вирішення певних комунікативних задач, та забезпечити мовленнєву взаємодію учнів. Одним із засобів мовленнєвої взаємодії є створення певної проектної роботи (створення колажу, стінгазети), бо вона вимагає обговорення іноземною мовою, а також презентації роботи перед іншими учнями [16, с.237].

5. Усі чотири типи мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо розвиваються, взаємодіючи між собою. Специфічним для навчання другої іноземної мови є той факт, що читання із самого початку навчання займають менше часу, аніж при вивченні першої іноземної мови, бо учні вже володіють латинським шрифтом, швидше опановують правила читання (хоча

може виникнути значна інтерференція з англійською мовою), уже володіють певними навичками роботи з іноземними текстами [1, с.83].

6. Контрастний підхід. Мова йде не тільки про виявлення різниці між цими двома мовами, та й про пошук схожих рис. Німецька та англійська мова відносяться до групи германських мов та мають багато спільних рис:

- латинський шрифт;
- область словника і слововживання;
- структура простого речення;
- вживання деяких часових форм (від трьох основних форм дієслова і використання допоміжного дієслова *haben* = *to have*);
- модальні дієслова;
- вживання артиклів;
- вживання відносних займенників в складнопідрядних реченнях з підрядними означальними;
- наказовий спосіб;
- майбутній час;
- утворення *Perfekt* з допоміжним дієсловом *haben* [4, с.124].

7. Дуже важливим принципом навчання є принцип економії. Учні вже ознайомлені з латинським шрифтом, тому період ознайомлення з алфавітом може бути скороченим і зведений до пояснень різниці звукових співвідношень. В учнів також вже є певний словниковий запас (англійські слова, які схожі на німецькі, інтернаціоналізми), що полегшує навчання в першу чергу з читання, а також більш швидким оволодінням німецькою лексикою [18, с.56].

Отже, можна зробити висновки, що під час вивчення німецької мови як другої іноземної необхідно враховувати ряд принципів навчання, як загальнодидактичні так і методичні. Найважливішим принципом є те, що англійська та німецька мови споріднені, а отже можуть полегшити навчання

для учнів, бо вони вже ознайомлені з латинським шрифтом, швидше опановують правила читання, легше дається граматики та лексика.

1.2 Навчання та формування лексичних навичок

Сучасне мовознавство розглядає мову як систему, що має ряд певних рівнів, кожен з яких володіє особистими мовними знаками. Через те, що метою навчання є розвиток певних мовленнєвих форм, знання лексичного матеріалу німецької мови із семантичною точністю, синонімічним різноманіттям, адекватністю та доречним використанням є важливою передумовою досягнення цієї мети.

Учням загальноосвітньої середньої школи варто вивчити та запам'ятати значення та форми лексичних одиниць і вміти правильно використовувати нові вивчені слова в усіляких ситуаціях письмового та усного спілкування, тобто вміти розпізнавати лексичні одиниці на слух та під час читання та володіти навичками лексичного оформлення тексту.

При здійсненні видів мовленнєвої діяльності необхідно мати наступні уміння та знання:

1. Продуктивні навички:

- правильно обирати слова, які відповідають комунікативній меті;
- правильно поєднувати слова в реченнях;
- володіти лексико-тематичними асоціаціями та лексико-смісловими;
- поєднувати нові слова з уже раніше вивченими;
- обирати правильне слово з антонімічних і синонімічних опозицій;
- виконувати еквівалентні заміни;
- володіти вмінням скорочення речень;
- володіти швидкою реакцією, пристосовуватися до індивідуальних особливостей мовця та ін [9, с.19].

2. Рецептивні навички:

- розуміти й розпізнавати вивчені словосполучення або слова в графічному тексті або під час мовлення;
- розуміти значення слів, використовуючи графічні або звукові ознаки;
- відокремлювати схожі за написанням і звучанням слова [7, с.104].

3. Лексичні знання в області культури та соціології:

- лексика, яка має дефініції з позначенням предметів побуту країни іноземної мови (позначення часу, дорожні знаки, грошові одиниці та ін.)
- лексика на позначення різних етикетних та мовленнєвих форм (особливості поведінки людей різних вікових груп, ставлення дітей до дорослих, правила поведінки за столом, в громадянських місцях тощо) і вміння створення мовленнєвої поведінки, яка відповідає нормам спілкування, прийнятих в країні іноземної мови;

4. Знання лексичних одиниць в області мовознавства:

- правила утворення лексичних одиниць;
- поняття, які можуть відрізнятися в різних мовах та відмінність походження окремих слів.

Етапи вивчення та робота над лексичним матеріалом займають вагоме місце. Головні етапи наступні: ознайомлення з новим лексичним явищем, перше його закріплення, розвиток певних навичок та вмінь при використанні нових слів у різних формах усного та письмового спілкування [2, с.32].

На початковому етапі варто приділяти увагу введенням слів у контексті, що більше відповідає практичним цілям при вивченні іноземної мови. Учителю не варто також використовувати самостійне читання тексту, у якому є нові слова. Такі тексти, прочитані вчителям, учням варто сприймати на слух та намагатися з опорою на, наприклад слова, які заздалегідь роздав вчитель, здогадатися про значення певного слова, на які вкаже вчитель. Таким чином нова лексика краще запам'ятовується та закріплюється в усній формі [18, с.258].

Але більшість лексики має буде введена без використання тексту як опори. Розкрити значення нових слів можуть допомогти жести, міміка тощо, бо більшість лексичних одиниць мають конкретний характер.

Семантизація (значення лексичної одиниці) може здійснюватися різними способами, такими як: а) безперекладні і б) перекладні способи семантизації.

Безперекладні способи визначення семантизації наступні:

1) презентація предметів, картинок, мовних жестів, дій, міміка тощо;

2) розкриття значень слів: а) дефініція – описування слова для позначення його значення (*Der Speiseraum – eine Raum, in dem man isst*), б) перерахування і узагальнення предметів та порівняння цього способу з англійською мовою (*Äpfel, Birnen, Orangen ist die Früchte – Apples, pears, oranges are the fruits*), в) використання синонімів і антонімів для розкриття значення слів та порівняння з першої іноземною, визначити схожість між деякими словами (*kalt – warm, groß – klein, cool – warm, big – small*), г) визначення слова за допомогою контекстуальної здогадки та проведення аналогії з англійською (*Columbus entdeckte Amerika im 1492*), ґ) визначення семантизації на основі форми слова, наприклад, відома основа чи корінь і знайомі словотворчі елементи (*Arbeiter*), складне слово з двох елементів (*der Briefträger*), д) слова, схожі за звучанням та написанням з рідною мовою або з англійською (*der Klub, der Park, die Universität*).

Перекладні способи визначення семантизації такі:

1) субституція слова або словосполучення, відповідною лексичною одиницею рідної мови або пошук схожого за написанням або звучанням англійського слова та його переклад;

2) переклад – визначення, при якому крім лексичної одиниці рідною мовою учням розповідають інформацію щодо можливого збігу або розбіжностей у значенні, наприклад: *erst* – тільки (у значенні часу) та *nur* –

тільки (у значенні кількості) та проведення аналогії з англійською мовою (*much* – *many*) [17, с.239].

Отже, вище згадані способи семантизації мають переваги і недоліки. Безперекладні способи розвивають уяву, збільшують практику в мові, створюють опори для запам'ятовування, підсилюють асоціативні зв'язки. Але вони потребують більше часу, ніж перекладні, і не завжди забезпечують точність розуміння. Інший спосіб – перекладний – економить час, але збільшує можливість впливу однієї мови на іншу [14, с.159].

При вивченні лексики на уроках німецької мови варто опорою для навчання використовувати словниковий запас першої іноземної, тобто англійської. Обидві мови споріднені, а отже, можна знайти багато відповідностей між словами, наприклад: *a name* – *ein Name*, *a hand* – *ein Hand*, *a book* – *ein Buch*. До того ж, існує багато інтернаціоналізмів, здебільшого греко-латинського походження, які також присутні та вже знайомі з української мови, такі як: *a student* – *ein Student* – *студент* та багато інших [10].

Важливим етапом при вивченні німецької мови є формування лексичних навичок. При здійсненні цієї мети варто мати продуктивні, рецептивні навички та соціокультурні та лінгвістичні знання. Для кращого запам'ятовування лексики використовують безперекладні (жести, малюнки, використання антонімів-синонімів) та перекладні (заміна слова, тлумачення за словником) способи семантизації. Необхідно звертати увагу на англійську мову, як опору при вивченні лексичних одиниць, бо можна знайти багато відповідностей, адже ці дві мови можуть мати багато латинських та грецьких запозичень, а німецька – певним багажем запозичень з англійської мови.

1.3 Формування граматичних навичок

Граматика – це важливий момент при вивченні будь-якої іноземної мови. Існує багато різних підходів щодо вирішення питань ролі та місця граматичних явищ під час навчання німецької мови.

Іноземні мови, які розглядаються, – англійська та німецька – мають певні схожі риси в області граматики, адже ці дві мови входять до групи германських мов. Схожість має місце бути, насамперед, у наявності ряду подібних граматичних категорій. Частини мови, зазвичай, поділяються на самостійні (іменник, дієслово, займенник, прикметник, числівник, прислівник) та службові (сполучник, прийменник, частка).

Серед граматичних засобів, які присутні в англійській та німецькій мовах, в першу чергу, треба визначити артикль. В обох цих мовах артикль знаходиться завжди біля іменника та виконує семантичну, морфологічну та синтаксичну функцію [8, с.193].

Використовуючи опори легше пояснити вживання артиклів, бо учень знайомий вже з цим з уроків англійської мови. Але можуть виникнути певні труднощі, бо в англійській мові існує невизначений та визначений артикль, а у німецькій мові артиклі позначають жіночий, чоловічий та середній рід, і саме артикль вказує на число та відмінки. В учнів виникають труднощі, бо їм важко зрозуміти, чому в німецькій мові слово «дівчинка» (das Mädchen) середнього роду і що артиклі треба запам'ятовувати разом зі словом. Важко дається учням загальноосвітніх шкіл й відмінювання іменників та прикметників [12].

Ще одним важливим моментом в граматиці англійської та німецької мови є порядок слів. Він також відрізняється великою своєрідністю, але в німецькій мові він виконує не тільки стилістичну, але і граматичну функцію. Крім того, порядок слів у німецькому реченні характеризується прагненням до чіткому виділення словосполучень всередині простого і складного речення, наявністю різного роду рамок. Цим і відрізняється англійська мова та німецька, бо в учня можуть виникнути певні труднощі. Якщо у простому реченні або питальному

порядок слів цих двох мов схожий (*Mein Name ist Miller – My name is Miller*), то в складнопідрядному реченні німецької мови дієслово знаходиться в кінці (*Er erklärt, wo sich die Post befindet*), через учням важко дається запам'ятовування. В англійській та німецькій мові існують три форми дієслів, таким чином, відповідний матеріал, під час вивчення німецької мови, буде знайомим (*sprechen – sprach – gesprochen; speak – spoke – spoken*) і послугує опорою для вивчення [24, с.46].

Ще одним аналогом граматики між англійською та німецькою мовою є наявність в обох мовах модальних дієслів, які схожі не тільки за значенням, але й написанням та вимовою, наприклад: *must – müssen, can – können, haben+zu+Infinitive – have+to+Infinitive*. При розгляді даної теми також можна використовувати англійську мову як опору для вивчення, таким чином учням буде набагато простіше засвоїти цей матеріал [20, с.38].

Відповідно до І.Л. Бім, можна виокремити при навчанні граматики дві головні мети: перша – навчити учнів граматично правильно і коректно сформулювати свої усні висловлювання, при цьому зосереджувати свою основну увагу на змісті, друга – розвинути навички учнів у розпізнаванні граматичного явища під час читання й аудіювання, сконцентрувавши свою основну увагу на змістовій інформації. Формування граматичних навичок вимагає поетапного та стадіального змісту. Перш за все, необхідно приділяти увагу розвитку продуктивних та рецептивних навичок при вивченні нового граматичного матеріалу німецької мови [4, с.262].

Під продуктивною граматичною навичкою розуміють можливість учня обирати форму та модель, яка відповідає мовленнєвому завданню, і необхідність формувати її склад нормами мови, яка вивчається. У результаті

продуктивна навичка має бути доведена до автоматизації і не викликати труднощів при використанні граматичного матеріалу. Зазвичай прийнято виділяти три головні етапи формування граматичних навичок у продуктивному мовленні, такі як:

- 1) ознайомлення й закріплення граматичного явища;
- 2) тренування за допомогою вправ;
- 3) застосування на практиці та закріплення [4, с.260].

Метою ознайомлення та закріплення граматичного явища є створення основи граматичного явища для подальшого формування досвіду та навичок. Під час цього етапу існує необхідність пояснювати значення та вживання граматичної нової граматичного матеріалу, забезпечивши контроль розуміння певної теми учнями, закріплення та запам'ятовування. Формування нового мовленнєвого граматичного явища вимагає розвитку навичок досконалого відтворення за рахунок варіювання умов спілкування, які вимагають адекватного граматичного оформлення. Для цього необхідно використовувати імітаційні символи, трансформаційні вправи. Для переходу від навичок до вмінь зазвичай використовуються вправи, де граматичний матеріал треба застосувати без мовленнєвої підказки [5, с.59].

Рецептивна граматична навичка – вміння дізнаватися та розпізнавати граматичні форми та співвідносити з їх значенням. Рецептивне засвоєння граматичного матеріалу містить в собі три основні етапи:

1. Ознайомлення з новим граматичним явищем;
2. Тренування і автоматизація даного явища під час мовленнєвої діяльності;
3. Застосування [19, с.174].

Можна зробити висновок, що англійська мова та німецька мають багато спільних рис в граматиці, що набагато полегшує навчання та економить час при вивченні певних граматичних тем другої іноземної мови та уділити більше

уваги тому матеріалу, який не схожий з граматиною англійської та викликає багато труднощів при засвоєнні.

РОЗДІЛ 2

ВИКОРИСТАННЯ ВПРАВ ПРИ ВИВЧЕНІ ТА ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНИХ ТА ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК

2.1 Вправи для формування лексичних навичок

Граматика будь-якої мови завжди була і буде одним з найбільш обговорюваних аспектів освіти протягом багатьох років. Вона займала і продовжує займати вагомую роль не тільки при навчанні рідної або іноземної мов, а й взагалі в системі освіти окремих країн світу.

Під час процесу формування лексичних навичок необхідно розробити такий комплекс лексико-граматичних вправ, який можна використовувати для формування лексичних навичок кожного учня, при цьому максимально використовувати принцип різної інтенсифікації навчального процесу.

У системі вправ для розвитку лексичних навичок також виділяють дві підсистеми – підготовчі вправи та мовленнєві. За допомогою підготовчих вправ засвоюються значення і форми лексичних одиниць, а також дії з ними як з компонентами мовленнєвого спілкування. На етапі запам'ятовування та закріплення використовуються найрізноманітніші вправи, пов'язані з засвоєнням значень, форми і вживання слів. У цьому розділі будуть розглядатися саме підготовчі вправи [6, с.193]

Підготовчі вправи:

1. Вправи з диференціації та ідентифікації:

- необхідно визначити на слух або знайти в тексті слова, які стосуються однієї теми чи синонімічного ряду;
- згрупувати слова або знайти в тексті або підібрати самостійно антоніми чи синоніми до слів;
- знайти слова, схожі за написанням до слів англійської мови та намагатися перекласти, враховуючи різне значення (*also – also, bekommen – become*);

2. наслідування з перетворенням:

- дати відповідь на питання, опираючись на зразок та провести аналогію з англійською мовою: *sucht Alice nach einem Buch? – Nein, sie sucht nach einem Brief (Kugelschreiber, Bleistift usw.) – Is John looking for a book? – No, he is looking for a letter*;
- повторити речення, завершити репліку, беручи до уваги перше речення: *Sprich nicht so schnell, sprich bitte...*; [21, с.23].

3. вправи для розвитку словотвірної та контекстуальної здогадки:

- визначити значення незнайомих слів, утворених від відомих коренів і афіксів (*durchlesen, durchnehmen, nachlesen, Vorbereitung usw*);
- доповнити речення, звертаючи увагу на приклад: *Mein Bruder hat Chemie studiert. Jetzt ist er Chemiker. Mein Freund hat Medizin studiert. Jetzt ist er...*;
- прочитати текст, беручи до уваги значення слів (*wissen-kennen, liegen-legen, stellen-stehen*) [24, с.59].

4. Вправи для навчання здогадки:

- назвати слова, які можуть підходити до даних іменників (прикметників, дієслів), наприклад: *das Wetter – kalt, warm, schlecht usw.*;
- доповнити семантичний ряд до слова *die Reise*, наприклад: *Sommerreise, Ferienreise, Dampferreise, Dienstreise, Urlaubsreise...*;
- намагатися перекласти слова, схожі за написанням (*uncle – Onkel, crocodile – Krokodil, family – Familie*)

5. Вправи для розширення або скорочення речень, діалогів або текстів;

6. Вправи з еквівалентних заміन:

- замінити підкреслені слова антонімами або синонімами (*Ich wasche mir mit kaltem Wasser*),
- замінити відповіді на питання, опираючись на приклад: *Was macht ihr am Wochenende? — Wir gehen ins Kino. (Wir machen einen Ausflug. Am Samstag haben wir Besuch.)* [23, с.8].

7. Вправи для розширення асоціативних зв'язків:

- використати інші емоційно-забарвлені слова при відповіді на питання (*Kannst du mir dieses Buch geben? — Gern. (Aber selbstverständlich. Mit Vergnügen. Leider nicht. Ich brauche es selbst.)*);
- продовжити асоціаграму зі словом *Jugendzeit* (*mehr Pflichten in der Familie übernehmen, an die Berufswahl denken, selbständig werden.*) [7, с.203].

Отже, за допомогою підготовчих вправ здійснюється формування лексичних навичок в учня. Такі вправи включають в себе: для розвитку словотвірної та контекстуальної здогадки, наслідування з перетворенням, вправи для розширення асоціативних зв'язків, які не лише допомагають познайомитися з новим лексичним матеріалом, але й закріпити та запам'ятати його.

2.2 Види вправ для формування граматичних навичок

Граматичні навички є вагомим елементом при вивченні іноземної мови, а вправи – важливий етап в процесі роботи над граматичним матеріалом. Він пов'язаний з накопиченням мовленнєвих засобів й практикою їх використання у різних формах спілкування. Під час розробки вправ для формування граматичних навичок, варто дотримуватися певних умов, які впливають на успішність вивчення граматичних явищ.

Вправи, в першу чергу повинні дотримуватись однією мети, тобто містити одне нове граматичне явище і проводитися з використанням уже знайомого лексичного матеріалу. Вправи повинні мати прості зразки, які показують учням, що та як варто робити при виконанні завдання. Перш за все варто звернути увагу на підготовчі вправи:

1. Вправи з диференціації граматичного явища:

- визначити на слух в діалозі речення з новим граматичним явищем, зафіксувати його письмово;
- заповнити таблицю, опираючись на формальні ознаки граматичної структури та загального правила;
- назвати еквівалентні граматичні заміни указаних структур, порівняти з англійською мовою та назвати схожі риси (*Ich bin hungrig – Ich habe Hunger – I am hungry*);
- підібрати до початку речення, закінчення (*Der Bleistift ist... groß, gut, blau, klein*) [11, с.32]

2. Вправи з субституції (граматичні явища, які не змінюються, змінюється лексичне наповнення):

- створити речення у формі Perfekt, звернувши увагу на Partizip II, скласти аналогічну таблицю з іншими прикладами, провести паралель з англійською мовою (*haben gelesen – have read*);

3. Вправи з трансформації (перетворення стосуються граматики):

- перетворити дійсний стан в пасивний доповнити приклад поясненнями (наприклад, *Man erfand diese Maschine vor einigen Jahren (Diese Maschine wurde vor einigen Jahren erfunden.)*) та порівняти це граматичне явище з англійською (*This machine was invented by some years ago*);
- перетворити два простих речення в складне, використавши дані сполучники та порівняти порядок слів німецької та англійської мови (*Ich*

kann einige Stunden im Freien verbringen. Ich habe heute viel Zeit – Ich kann einige Stunden im Freien verbringen, weil ich heute viel Zeit habe) [25, с.52];

- перетворити діалог в монолог.

4. Вправи з використанням питання:

- дати відповідь на питання, притримуючись одного з двох варіантів Perfekt та порівняти зі вживанням Present Perfect (*Hast du diese Arbeit gemacht? – Ja, ich habe diese Arbeit gemacht – Have you done this work? – Yes, I have done this work*);
- задати один одному запитання, опираючись на зразок (*Wohin geht ihr? – Dort ist die Haltestelle. Wir gehen hin. Herein! Sagte der Lehrer – Woher kommt ihr denn so spät*);
- виконати вправу, замініть відповідь новим варіантом, який більше підходить (наприклад, *Was hat der Maler auf diesem Bild dargestellt? – Eine Landschaft*) [22, с.72].

5. Репродуктивні вправи:

- доповнити, скоротити, змінити діалог, у якому присутні нові граматичні явища;
- заповнити пропуски дієсловами певної граматичної теми, перекажіть текст;

6. Перекладні вправи:

- перекласти з німецької мови на українську речення або текст, в якому присутні нові граматичні явища;
- виконати зворотній переклад, використовуючи новим граматичний матеріал (з української на німецьку та навпаки)
- перекласти прості речення з німецької мови на англійську, враховуючи схожість або різницю граматичного явища (*Ich habe eine Katze – I have a cat*)

Отже, можна зробити висновки що, є багато різноманітних вправ, які допомагають ознайомитись з новою граматиною, закріпити її та використовувати в подальшому. Важливим є те, що граматика англійської та німецької мови мають схожі та зовсім різні риси, і вчитель може використати це для вивчення та закріплення нового матеріалу. Таким чином, буде вивчатися німецька мова, але й англійська також буде займати вагоме місце під час навчання і допоможе уникнути інтерференції.

ВИСНОВКИ

У ході даної роботи усі поставлені цілі та завдання було досягнуто. Перш за все був здійснений аналіз праць, що містять теоретичний та практичний матеріал з теми навчання німецької мови як другої іноземної в загальноосвітніх школах. Спираючись на педагогічні роботи українських, російських та зарубіжних авторів, ми розглянули таке нове явище в українських школах як друга іноземна мова, визначили можливі принципи навчання та провели паралель з першою іноземною мовою – англійською. У цій роботі були запропоновані вправи для первинного ознайомлення та закріплення нового лексичного та граматичного матеріалу німецької мови.

Для кращого засвоєння матеріалу варто опиратися на деякі принципи. Перш за все, при вивченні другої іноземної мови варто орієнтуватися на розвиток учня, враховуючи інтереси та здібності, адже для одних учнів треба

давати можливість для подальшого, більш швидкого просування в навчанні, іншим – тренування та вправи для повторення. При вивченні іноземної мови необхідно звертати увагу на соціокультурний аспект, адже учень повинен чітко розуміти та знати про країну, традиції, побут тощо мова якої вивчається. Важливим під час навчання німецької мови як другої іноземної є контрастний підхід. Він полягає в тому, що учень уже вивчав іноземну мову раніше, а отже вже володіє певними навичками. Перш за все, учень вже ознайомлений з латинським шрифтом, а отже ознайомлення з алфавітом та процес читання буде відбуватися набагато швидше, аніж при вивченні першої іноземної. Також учень вже володіє певною лексикою, знає інтернаціоналізми, які присутні не тільки в англійській, але й в українській мові, знає певну граматику, яка є в обох мовах, таке як модальні дієслова, вживання артикля, структура простого речення тощо. Із цього випливає ще один принцип – економії часу. Учителю та учням буде простіше та швидше даватися матеріал німецької мови, який схожий з граматичними явищами або лексичними одиницями англійської мови.

Вивчення іноземної мови неможливе без знань лексики, а для цього треба володіти певними лексичними навичками, такі як продуктивні та рецептивні, знання з області соціокультури та мовознавства. Для кращого запам'ятовування нового лексичного матеріалу використовують два способи визначення слів: безперекладний та перекладний. Перший характеризується демонстрацією предметів, жестів, перераховування предметів, використання синонімів та антонімів тощо. Перекладний спосіб – це тлумачення слів за словником. Перший спосіб розвиває уяву учня, другий – економить час.

ГраMATика – це один із найважливіших етапів при вивченні іноземної мови. При вивченні цього розділу в учня можуть як і виникнути труднощі, так і даватися легко певний граматичний матеріал. Це пов'язане, перш за все, з досвідом вивчення іноземної мови та дещо схожі риси між англійської та німецькою граMATикою.

Отже, при вивченні німецької мови як другої іноземної можна спиратись на ряд явищ, пов'язаних з новим граматичним матеріалом та лексичними одиницями. Так як англійська та німецька мови належать до германської групи, це значно полегшує вивчення другої іноземної, а отже першу іноземну можна використовувати як опору, але старатися уникати впливу однією мови на іншу.

Я, *Пунько Аліна Володимирівна*, своїм підписом засвідчую, що моя бакалаврська робота *«Навчання німецької мови як другої іноземної в загальноосвітній школі»* виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барышников Н. В. Методика обучения второму иностранному языку в школе / Н. В. Барышников // М. : Просвещение, 2003. – 159 с.
2. Бим И. Л. Концепция обучения второму иностранному языку / И. Л. Бим – Тверь, Титул, 2001. – 48 с.
3. Бим И. Л. Теория и практика обучения немецкому языку в школе / И. Л. Бим – М. 1988. – № 1. – 255 с.
4. Бим И. Л. Некоторые особенности обучения немецкому языку как второму иностранному на базе английского / И. Л. Бим – М. 1997. – №4. – 345 с.

5. Бим И. Л. Некоторые актуальные проблемы организации обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе / И. Л. Бим, Л. В. Садомова – М. 1998. – №6. – 435 с.
6. Воронина Г. И. Немецкий как второй иностранный язык. Программа для общеобразовательных школ / Г. И. Воронина. – М., МО. – 1994. – 305 с.
7. Г а л ь с к о в а Н. Д. С о в р е м е н н а я м е т о д и к а о б у ч е н и я и н о с т р а н н ы м я з ы к а м / Н. Д. Г а л ь с к о в а. – М.: А р к т и - Г л о с с а, 2000. – 286 с.
8. Гальскова Н. Д. Новый УМК по немецкому языку. Иностранные языки в школе / Н. Д. Гальскова, Л. Н. Яковлева. – №1/98. – 102 с.
9. Гальскова Н. Д. Немецкий язык как второй иностранный / Н. Д. Гальскова. – М., 2015, с. 24
10. Євєнко О. В. Вивчення німецької мови як другої іноземної після англійської [Електронний ресурс] / О. В. Євєнко. Режим доступу: English.ucoz.com/documents/Algorithm.doc. – Заголовок з титул. екрану.
11. Завьялова В. М. Практический курс немецкого языка (для начинающих) / В. М. Завьялова, Л. В. Ильина. – Изд. испр. – М.: ЧеРо, 2004. – 336 с.
12. Кушнерук Р. Основні аспекти викладання німецької мови як другої іноземної [Електронний ресурс] / Р. Кушнерук. – Режим доступу: <http://berezne.lib.rv.ua/berezne/files/pdf-method/deutsch.pdf>. – Заголовок з титул. екрану.
13. Л е о н т ь е в А. А. М ы с л и т е л ь н ы е п р о ц е с с ы в у с в о е н и и и н о с т р а н н о г о я з ы к а // И н о с т р . я з . в ш к о л е. / А. А. Л е о н т ь е в – 2005. – №. 5. – 306 с.
14. Маслико Е. А. Настільна книга викладання іноземної мови / Е. А. Маслико, Т. К. Бабинська – К. : Вища школа», 2000 .– 347с.

15. Новиков А. М. Методология учебной деятельности / А. М. Новиков – М. : Эгвес, 2005.
16. Рахманов И. В. Некоторые теоретические вопросы методики обучения иностранным языкам в средней школе // Общая методика обучения иностранным языкам / И. В. Рахманов – М., 1991. – 237 с.
17. Чичерина Н. Н. Особенности обучения грамматике немецкого языка как второго иностранного в старших классах средней школы / Н. Н. Чичерина: Дисс. ...к.пед.н. – М., 1997. – 186 с.
18. Шатилов С. Ф. Методика обучение немецкому языку в средней школе: Учеб.пособ.2-е изд.,дораб. / С. Ф. Шатилов. – М. : Просвещение, 2006.
19. Щерба Л. В. Препродавание иностранных языков в средней школе / Л. В. Щерба. – 3-е изд. – М., 1974
20. Bausch K.R. Das Lernen und das Lehren von Deutsch als Fremdsprache. In: IDV Rundbrief, Jubilaums-nummer, Juli, 1993. – S. 24-42.
21. Berger A. Deutsch als zweite Fremdsprache / A. Berger – S. 22-25.
22. Doye, P. Fremdsprachenerziehung in der Grundschule. In: Zeitschrift fuer Fremdsprachenerziehung. – 1993. – 4. – S. 48–90.
23. Goetze, L. Deutsch als Fremdsprache – Situation eines Faches. / L. Goetze – Bon – Bad Godesberg: Duerr. – 1987. – S. 7–10.
24. Heyd G. Grundwissen für den Unterricht in Deutsch als Fremdsprache. – Bochum, 1990.
25. Strauss D. Didaktik und Methodik. Deutsch als Fremdsprache. – Berlin; München, 1984. – S. 34-68